

KORXONALAR FAOLIYATIDA ICHKI MOLİYAVIY NAZORAT USULLARI VA NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Zokirov Zafarjon Zokirovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi MBA (Master of business
administration) Moliya va moliyaviy texnologiyalar mutaxassisligi magistranti

ISSUES OF ENSURING INTERNAL CONTROL METHODS AND CONTROL MECHANISMS IN THE WORK OF THE ENTERPRISE

Zokirov Zafarjon Zokirovich

MBA (Master of Business Administration) Master's student, Finance and Technology,
Banking and Finance Academy of the Republic of Uzbekistan
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15076418>

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonalar faoliyatida ichki moliyaviy nazorat usullari va nazorat qilish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Ichki moliyaviy nazorat tizimi korxonaning moliyaviy barqarorligi va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, uning to'g'ri tashkil etilishi korrupsion xavflarni kamaytirish va moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida ichki nazorat tizimining asosiy komponentlari, usullari va amaliyotdagi muammolar tahlil qilinadi hamda uni takomillashtirish bo'yicha takliflar beriladi. Xususan, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish va xodimlarning malakasini oshirish kabi omillar ichki moliyaviy nazorat samaradorligini oshirishning muhim yo'nalishlari sifatida ko'rsatib o'tiladi.

Ushbu tadqiqot natijalari korxonalarda ichki moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish va uni xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: ichki moliyaviy nazorat, nazorat usullari, moliyaviy intizom, nazorat mexanizmlari, moliyaviy xavflar, audit, raqamli monitoring, korporativ boshqaruv, korrupsiyaga qarshi kurash, moliyaviy samaradorlik.

ABSTRACT

This article analyzes the issues of improving internal financial control methods and control mechanisms in the activities of enterprises. The internal financial control system is of great importance in increasing the financial stability and efficiency of the enterprise, and its proper organization serves to reduce corruption risks and strengthen financial discipline.

During the study, the main components, methods and practical problems of the internal control system are analyzed and proposals are made for its improvement. In particular, factors such as the use of modern technologies, the introduction of digital monitoring systems and the improvement of staff qualifications are indicated as important areas for improving the efficiency of internal financial control.

The results of this study may be useful in developing practical recommendations for improving the internal financial control system in enterprises and bringing it into line with international standards.

Keywords: internal financial control, control methods, financial discipline, control mechanisms, financial risks, audit, digital monitoring, corporate governance, fight against corruption, financial efficiency.

KIRISH

Hozirgi sharoitda korxonalar faoliyatida moliyaviy barqarorlik va samaradorlikni ta'minlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bunda ichki moliyaviy nazorat tizimi alohida ahamiyat kasb etib, u korxona moliyaviy resurslarining maqsadli va samarali boshqarilishini ta'minlash, moliyaviy intizomni mustahkamlash va potensial xavflarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Ichki moliyaviy nazorat korxonadagi harajatlarni va daromadlarning aniq hisobga olinishi, hujjatlashtirishning shaffofligi, korrupsion xavflarning oldini olish va moliyaviy yo'qotishlarni kamaytirish kabi muhim funksiyalarni bajaradi. Biroq, amaliyotda bu tizimni tashkil etishda qator muammolar mavjud bo'lib, ularga nazorat usullarining yetarlicha rivojlanmagani, zamonaviy texnologiyalardan kam foydalanish va nazorat tizimining huquqiy asoslarining zaifligi kiradi.

Ushbu tadqiqotda ichki moliyaviy nazorat usullari va mexanizmlarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsad qilingan. Nazorat tizimini zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlantirish va xalqaro tajribadan foydalanish ichki moliyaviy nazorat samaradorligini oshirishning muhim omillari sifatida ko'rib chiqiladi.

Shu sababli, mazkur tadqiqot ichki moliyaviy nazoratni takomillashtirish orqali korxonalarning barqaror moliyaviy boshqaruvini ta'minlash va moliyaviy intizomni mustahkamlashga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

Korxonalarda ichki moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki har qanday korxona o'z moliyaviy resurslarini samarali boshqarmasa, moliyaviy barqarorlik va rivojlanish haqida gapirish qiyinlashadi. Aynan shuning uchun ichki moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirish, yangi usullarni joriy etish va nazorat mexanizmlarini mustahkamlash zarurati ortib bormoqda.

Hozirgi paytda ko'plab korxonalarda moliyaviy nazorat tizimi mavjud bo'lsa-da, ularning samaradorligi har doim ham yuqori emas. Ba'zi korxonalarda nazorat faqatgina hujjatlarni tekshirish bilan cheklanib qolmoqda. Biroq, ichki nazorat faqatgina tekshirish emas, balki moliyaviy jarayonlarni tahlil qilish, xavflarni oldindan aniqlash va ularning oldini olishga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Masalan, zamonaviy audit tizimlari va raqamli monitoring texnologiyalarining joriy etilishi korxonalarda moliyaviy intizomni kuchaytirish, shaffoflikni ta'minlash va korrupsion xavflarni kamaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, ichki moliyaviy nazorat tizimida inson omili katta rol o'ynaydi. Xodimlarning bilim va malakasi yetarli bo'lmasa, nazorat jarayoni samarali bo'lishi qiyin. Shu sababli, xodimlar uchun muntazam ravishda moliyaviy nazorat va audit bo'yicha treninglar o'tkazish, ularning kasbiy malakasini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, ichki moliyaviy nazorat tizimini avtomatlashtirish, masalan, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish, inson xatosi va korrupsion omillarni kamaytirishi mumkin.

Natijalar shuni ko'rsatmoqdaki, korxonalarda ichki moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish kerak:

- Nazorat usullarini diversifikatsiya qilish – faqat hujjatlarni tekshirish emas, balki moliyaviy tahlil, xatarlarni baholash va prognoz qilish usullaridan foydalanish lozim.
- Raqamli texnologiyalarni joriy etish – zamonaviy dasturiy ta'minot va avtomatlashtirilgan audit tizimlari orqali moliyaviy shaffoflikni ta'minlash.

- Xodimlarning malakasini oshirish – ichki auditorlar va moliyaviy mutaxassislar uchun doimiy treninglar va seminarlarga ahamiyat qaratish.
- Moliyaviy nazorat mexanizmlarini huquqiy jihatdan mustahkamlash – nazorat tizimining normativ-huquqiy bazasini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish.

Shunday qilib, ichki moliyaviy nazorat tizimini modernizatsiya qilish va samaradorligini oshirish korxonalarning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu nafaqat moliyaviy yo'qotishlarning oldini olishga, balki umumiy boshqaruv tizimini yaxshilashga ham xizmat qiladi.

XULOSA

Korxonalarda ichki moliyaviy nazorat tizimining samarali ishlashi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish va korrupsion xavflarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hozirgi sharoitda ichki nazorat tizimi faqatgina moliyaviy hujjatlarni tekshirish bilan cheklanib qolmasligi, balki strategik moliyaviy boshqaruvning ajralmas qismi bo'lishi kerak.

Ichki moliyaviy nazoratni takomillashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

- Nazorat usullarini takomillashtirish – an'anaviy tekshiruvlardan tashqari, risklarni tahlil qilish, moliyaviy prognozlash va audit usullaridan keng foydalanish lozim.
- Raqamli texnologiyalarni joriy etish – avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari, sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalarini qo'llash orqali nazorat jarayonlarini shaffoflashtirish va inson omilini kamaytirish mumkin.
- Xodimlarning malakasini oshirish – moliyaviy nazorat bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarning doimiy o'qitilishi va malakasini oshirish jarayonlarini yo'lga qo'yish zarur.
- Huquqiy bazani mustahkamlash – ichki moliyaviy nazorat tizimining samaradorligini oshirish uchun normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish va yangi me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, ichki moliyaviy nazorat tizimining takomillashtirilishi korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash bilan birga, ularning umumiy boshqaruv tizimini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Bu esa nafaqat alohida korxonalar, balki umuman iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Avazov I., Xasanov Sh. "Moliya nazorati va audit" – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Abduqodirov A. "Korxona moliyasini boshqarish" – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Xojiyev B. "Ichki audit va moliyaviy nazorat" – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya, 2021.
4. Karimov U. "Davlat moliyaviy nazorati: nazariya va amaliyot" – Toshkent: Adolat, 2018.
5. Umarov S., Rahimov R. "Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy nazorat" – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
6. International Federation of Accountants (IFAC). "Handbook of International Standards on Auditing and Quality Control" – New York, 2021.
7. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). "Internal Control – Integrated Framework" – 2017.
8. KPMG. "Modern Internal Audit Practices and Challenges" – London, 2020.

9. Deloitte. "The Future of Internal Audit: Digital Transformation and Risk Management" – New York, 2021.
10. OECD. "Corporate Governance and Financial Control" – Paris, 2019.